DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

25. maj 2000 *

I sag C-50/99,

angående en anmodning, som Tribunal de grande instance de Paris (Frankrig) i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Jean-Marie Podesta

mod

Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl.,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF — 143 EF),

* Processprog: fransk.

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, D.A.O. Edward, og dommerne L. Sevón, P.J.G. Kapteyn (refererende dommer), P. Jann og M. Wathelet,

generaladvokat: J. Mischo
justitssekretær: fuldmægtig L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Jean-Marie Podesta ved advokat B. Canciani, Paris

— Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl. ved advokat B. Serizay, Paris

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved A. Aresu, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 9. december 1999 er afgivet mundtlige indlæg af Jean-Marie Podesta ved advokat S. Formé, Paris, af Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl. ved advokat B. Serizay, og af Kommissionen ved H. Michard, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 20. januar 2000,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 12. januar 1999, indgået til Domstolen den 16. februar 1999, har Tribunal de grande instance de Paris i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF — 143 EF).

2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag, som føres af Jean-Marie Podesta mod Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA), Union interprofessionnelle de retraite de l'industrie et du commerce (UIRIC), Caisse générale interprofessionnelle de retraite pour salariés (CGIS), Association générale des institutions de retraite des cadres (AGIRC) og Association des régimes complémentaire (Arrco) (herefter »pensionskasserne«).

De fællesskabsretlige bestemmelser

3 Rådets direktiv 86/378/EØF af 24. juli 1986 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder inden for de erhvervstilknyttede sociale

sikringsordninger (EFT L 225, s. 40) er blevet ændret ved Rådets direktiv 96/97/EF af 20. december 1996 (EFT 1997 L 46, s. 20).

4 Det fremgår af 14. betragtning til direktiv 96/97, at dommen af 17. maj 1990 (sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889), »automatisk [gør] nogle af bestemmelserne vedrørende lønmodtagere i... direktiv 86/378... ugyldige«.

5 Artikel 2, stk. 1, i direktiv 86/378, som ændret ved direktiv 96/97, bestemmer:

»Ved 'erhvervstilknyttede sikringsordninger' forstås ordninger, der ikke er omfattet af direktiv 79/7/EØF, og som har til formål at sikre arbejdere, uanset om de er lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende, inden for en virksomhed eller en gruppe af virksomheder, inden for en erhvervsgren eller inden for en faglig eller tværfaglig branche, ydelser, som skal supplere ydelserne fra de lovbestemte sociale sikringsordninger eller træde i stedet for disse, uanset om medlemskab af disse ordninger er obligatorisk.«

6 I artikel 2, stk. 1, første punktum, i direktiv 96/97 bestemmes:

»Enhver gennemførelsesforanstaltning til dette direktiv, for så vidt angår lønmodtagere, skal dække alle ydelser, der kan henregnes til beskæftigelsesperioder efter den 17. maj 1990 og har tilbagevirkende kraft til denne dato, medmindre arbejdstagerne eller deres ydelsesberettigede pårørende inden denne dato har anlagt søgsmål eller indgivet en dertil svarende administrativ klage i overensstemmelse med national lovgivning.«

7 Ifølge artikel 3 i direktiv 96/97 skulle medlemsstaterne sætte de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme direktivet inden den 1. juli 1997 og straks underrette Kommissionen herom.

De nationale bestemmelser

8 Artikel L. 921-1 i den franske code de la sécurité sociale (»lov om social sikring«) bestemmer: »De kategorier af arbejdstagere, der er omfattet af en ordning om tvungen forsikring mod risikoen alderdom i henhold til den almindelige socialsikringsordning eller sociale sikringsordninger inden for landbrugsområdet, og tidligere lønmodtagere i samme kategori, som ikke er omfattet af en tillægspensionsordning, der forvaltes af en i medfør af dette kapitel eller kapitel I i artikel 1050 i code rural [landbrugsloven] godkendt tillægspensionsinstitution, skal være tilsluttet en af de pågældende institutioner.«

9 I henhold til artikel L. 921-4 i lov om social sikring oprettes tillægspensionsordningerne for arbejdstagere i henhold til tværfaglige nationale aftaler og forvaltes af tillægspensionsinstitutioner og sammenslutninger af sådanne institutioner. Endvidere yder sammenslutningerne kompensation for dispositioner, der foretages af de tillægspensionsinstitutioner, som er medlemmer af dem.

10 I lovens artikel L. 922-4 er det fastsat:

»Sammenslutningerne af tillægspensionsinstitutioner er ikke-erhvervsdrivende privatretlige, juridiske personer og udfører et hverv i almenvellets interesse. De administreres på paritetisk grundlag af tilsluttede virksomheder og arbejdstagere, således som disse er defineret i artikel L. 922-2, eller af deres repræsentanter.

Sammenslutningerne godkendes ved bekendtgørelse fra ministeren for social sikring.

Sammenslutningerne har til formål at gennemføre de bestemmelser, der er fastsat i de aftaler, der omhandles i artikel L. 921-4, samt de beslutninger, der træffes til gennemførelse heraf af repræsentanterne for de arbejdsgivere og arbejdstagere, der har underskrevet de pågældende aftaler, og som i dette øjemed er forsamlet i et paritetisk udvalg, og navnlig at yde kompensation for dispositioner, der foretages af de tillægspensionsinstitutioner, som er medlemmer af dem.«

11 Artikel L. 913-1 i lov om social sikring bestemmer, at der i overenskomster, aftaler eller ensidige beslutninger, der er omfattet af artikel L. 211-1, ikke må indsættes bestemmelser, der indebærer forskelsbehandling på grundlag af køn, idet sådanne bestemmelser er ugyldige. Forbuddet er imidlertid ikke til hinder for bestemmelser vedrørende beskyttelse af kvinder i forbindelse med moderskab, og det omfatter ikke bestemmelser vedrørende pensionsalderen og de nærmere betingelser for tilkendelse af efterladtepension.

12 Artikel 2 i den franske kollektive overenskomst af 14. marts 1947 om pensionsforhold for og social sikring af ledende medarbejdere (herefter »den kollektive overenskomst af 1947«), som ændret den 9. februar 1994, har følgende ordlyd:

»Med virkning fra den 1. april 1947 skal alle virksomheder, der henhører under en sammenslutning, som er medlem af MEDEF [Mouvement des entreprises de France]:

— ...

— til den pågældende institution indbetale alle de bidrag, der er defineret i overenskomstens artikel 6 og i artikel 36 i bilag I til overenskomsten, idet der i de tilsluttedes løn indeholdes det bidrag, de skal betale i henhold til de nævnte artikler.«

13 Artikel 12, stk. 1, i bilag I til den kollektive overenskomst af 1947, som ændret, har følgende ordlyd:

»Enken efter en tilsluttet har ...

a) såfremt den tilsluttede er afgået ved døden inden den 1. marts 1994, ret til efterladtepension fra det fyldte 50. år, beregnet på grundlag af et antal point svarende til 60% af det antal point, afdøde havde opnået

b) såfremt den tilsluttede er afgået ved døden efter den 1. marts 1994, ret til efterladtepension fra det fyldte 60. år, beregnet på grundlag af et antal point svarende til 60% af det antal point, afdøde havde opnået.«

14 I artikel 13c, stk. 1, i bilaget er det præciseret:

»Enkemanden efter en tilsluttet har,

a) såfremt den tilsluttede er afgået ved døden inden den 1. marts 1994, ret til efterladtepension fra det fyldte 65. år, beregnet på grundlag af et antal point svarende til 60% af det antal point, afdøde havde opnået ...

b) såfremt den tilsluttede er afgået ved døden efter den 1. marts 1994, ret til efterladtepension, der beregnes i henhold til artikel 12, stk. 1, litra b).«

15 Artikel 1 i aftalen af 8. december 1961 bestemmer:

»Virksomheder, der er medlemmer af en organisation, der er tilsluttet MEDEF, CGPME eller UPA, samt virksomheder, som denne aftale i henhold til bekendtgørelser er udvidet til også at omfatte... skal tilslutte deres lønnede medarbejdere til en tillægspensionsinstitution...«

16 I henhold til en ændring af aftalen, der blev gennemført i 1994, kan enker og enkemænd efter en person, der var tilsluttet AGIRC-ordningen, som følge af et dødsfald, der er indtrådt efter den 1. marts 1994, få udbetalt efterladtepension med den fulde sats, når de fylder 60 år (eller den nedsatte sats fra det fyldte 55. år). I henhold til en aftale af 1996 kan såvel mænd som kvinder få udbetalt efterladtepension i henhold til Arrco-ordningen fra det fyldte 55. år som følge af dødsfald, der er indtrådt efter den 1. juli 1996.

Faktiske omstændigheder og det præjudicielle spørgsmål

17 Marielle Podesta, der var direktør i medicinalindustrien, havde i 35 år indbetalt bidrag til en tillægspension under pensionskasserne.

18 Efter at hun var afgået ved døden den 3. december 1993 anmodede Jean-Marie Podesta i sin egenskab af ydelsesberettiget pårørende pensionskasserne om at få udbetalt efterladtepension, dvs. halvdelen af den pension, hans ægtefælle ville have haft krav på.

19 Pensionskasserne imødekom ikke hans anmodning, idet de henviste til, at han endnu ikke var fyldt 65 år, der var den aldersgrænse, der var fastsat for, at en enkemand kunne få udbetalt efterladtepension efter sin hustru.

20 Herefter anlagde Jean-Marie Podesta ved stævning af 18. november 1996 sag ved den forelæggende ret med påstand om, at pensionskasserne tilpligtedes at betale ham efterladtepension med tilbagevirkende kraft fra det tidspunkt, hvor hans hustru afgik ved døden, med tillæg af renter mv. som fastsat i lovgivningen. Han anførte, at bestemmelserne i bilag I til den kollektive overenskomst af 1947, som ændret, hvorefter en enkemand skal være fyldt 65 år for at kunne få udbetalt efterladtepension efter sin hustru, mens der for enker gælder en aldersgrænse på 60 år, udgør en tilsidesættelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder.

21 Heroverfor gjorde pensionskasserne gældende, at den pågældende tillægspensionsordning ikke er omfattet af traktatens artikel 119. De anførte nærmere, at der er tale om en tværfaglig ordning, der forvaltes efter fordelingsprincippet, at den er obligatorisk for alle arbejdstagere, og at den er baseret på socialpolitiske og ikke på faglige hensyn (dvs. kravet om solidaritet mellem erhvervsaktive og pensionister).

22 Tribunal de grande instance fandt, at afgørelsen af den sag, der var indbragt for den, afhang af en fortolkning af traktatens artikel 119. Retten har derfor udsat sagen og forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Omfatter Rom-traktatens artikel 119, som fastslår princippet om lønmæssig ligebehandling af mænd og kvinder, AGIRC- og ARRCO-tillægspensionsordnin-

gerne, og er bestemmelsen til hinder for forskelsbehandling af mænd og kvinder med hensyn til, fra hvilken alder de kan oppebære en efterladtepension, efter at deres ægtefælle er afgået ved døden?«

Det præjudicielle spørgsmåls første led

23 Med spørgsmålets første led ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om traktatens artikel 119 finder anvendelse på tillægspensionsordninger som f.eks. den, der omtvistes i hovedsagen.

24 Hertil bemærkes indledningsvis, at efter fast retspraksis omfatter begrebet løn, som det er defineret i traktatens artikel 119, ikke socialsikringsordninger eller -ydelser, navnlig alderspension, som direkte er reguleret ved lov (jf. Barber-dommen, præmis 22, og dom af 28.9.1994, sag C-7/93, Beune, Sml. I, s. 4471, præmis 44).

25 Derimod skal ydelser, der udbetales i henhold til en pensionsordning, som i det væsentlige beror på pensionsmodtagerens arbejdsforhold, ses i tilknytning til den løn, vedkommende modtog, og den henhører under traktatens artikel 119 (jf. i denne retning bl.a. dom af 13.5.1986, sag 170/84, Bilka, Sml. s. 1607, præmis 22, Barber-dommen, præmis 28, Beune-dommen, præmis 46, og dom af 10.2.2000, forenede sager C-234/96 og C-235/96, Deutsche Telekom, Sml. I, s. 799, præmis 32).

26 Som Domstolen gentagne gange har fremhævet, kan kun kriteriet om, at arbejdstageren modtager pensionen som følge af arbejdsforholdet mellem ham og

hans tidligere arbejdsgiver, dvs. kriteriet om arbejdsforholdet, jf. ordlyden af traktatens artikel 119, tillægges afgørende betydning (jf. Beune-dommen, præmis 43, og dom af 17.4.1997, sag C-147/95, Evrenopoulos, Sml. I, s. 2057, præmis 19).

27 Domstolen har ligeledes præciseret, at en efterladtepension, der udbetales i henhold til en erhvervstilknyttet pensionsordning, er en fordel, som udspringer af, at den efterladtes ægtefælle var tilsluttet ordningen, og derfor er den omfattet af traktatens artikel 119's anvendelsesområde (jf. Evrenopoulos-dommen, præmis 22).

28 Endelig bemærkes, at direktiv 86/378, som ændret ved direktiv 96/97, er til hinder for, at medlemsstaterne udsætter gennemførelsen af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår pensionsalderen for lønmodtagere og pension til deres efterladte.

29 Det er i lyset af disse bemærkninger, at det forelagte spørgsmåls første led skal besvares.

30 Pensionskasserne har anført, at den tillægspensionsordning, der omtvistes i hovedsagen, ikke er omfattet af traktatens artikel 119. De har i denne forbindelse for det første anført, at der praktisk taget er tale om en lovbestemt ordning, som er obligatorisk for alle lønmodtagere, og som er baseret på socialpolitiske og ikke på faglige hensyn.

31 Hertil bemærkes, at det i artikel 2, stk. 1, i direktiv 86/378, som ændret ved direktiv 96/97, er fastsat, at der ved erhvervstilknyttede sikringsordninger forstås

ordninger, der ikke er omfattet af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24), og som har til formål at sikre arbejdere, uanset om de er lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende, inden for en virksomhed eller en gruppe af virksomheder, inden for en erhvervsgren eller inden for en faglig eller tværfaglig branche, ydelser, som skal supplere ydelserne fra de lovbestemte sociale sikringsordninger eller træde i stedet for disse, uanset om medlemskab af disse ordninger er obligatorisk.

32 Det fremgår således først og fremmest af selve ordlyden af den pågældende bestemmelse, at det for en erhvervstilknyttet social sikringsordning er kendetegnende, at medlemskab er obligatorisk.

33 Endvidere bemærkes, at det fremgår af sagsakterne i hovedsagen, at der i den foreliggende sag ikke er tale om sociale sikringsordninger, som er bestemt for hele befolkningen eller samtlige arbejdstagere. Med hensyn til AGIRC er det således kun direktører for virksomheder, der er tilsluttet en ordning, som selv er omfattet af den pågældende sammenslutning, mens Arrco omfatter ordninger, der kun har arbejdstagere som medlemmer.

34 Som generaladvokaten har anført i punkt 48, 49 og 50 i forslaget til afgørelse, er den omstændighed, at den nationale lovgiver har udvidet de erhvervstilknyttede ordninger til også at omfatte forskellige kategorier af arbejdstagere, ikke tilstrækkelig til, at de pågældende ordninger falder uden for anvendelsesområdet for traktatens artikel 119 eller for artikel 2 i direktiv 86/378, som ændret ved direktiv 96/97, idet det er ubestridt, at de pågældende ordninger i princippet er bestemt for nuværende eller tidligere arbejdstagere i de berørte virksomheder.

35 Endelig bemærkes med hensyn til argumentet om, at den tillægspensionsordning, der omtvistes i hovedsagen, er baseret på socialpolitiske og ikke på faglige hensyn, at i henhold til fast retspraksis kan socialpolitiske, statsorganisatoriske,

etiske eller endog budgetmæssige hensyn, som har haft eller har kunnet have betydning for den nationale lovgivningsmyndigheds fastsættelse af de nærmere regler for en ordning, ikke være udslaggivende, såfremt pensionen kun berører en særlig gruppe af arbejdstagere, såfremt den direkte afhænger af den tilbagelagte tjenestetid, og den fastsættes på grundlag af den senest oppebårne løn (jf. Beune-dommen, præmis 45, og Evrenopoulos-dommen, præmis 21).

36 Pensionskasserne har dernæst gjort gældende, at den ordning, der omtvistes i hovedsagen, forvaltes på grundlag af et fordelingsprincip, hvilket indebærer, at der nødvendigvis må være balance mellem de indbetalte bidrag og de udbetalte ydelser.

37 Hertil bemærkes blot, at kriteriet om de nærmere regler for finansieringen og forvaltningen af en pensionsordning ikke kan danne grundlag for at afgøre, om ordningen er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 119 (jf. Beune-dommen, præmis 38).

38 Endvidere bemærkes, at som Domstolen har fastslået i Evrenopoulos-dommen, omfatter traktatens artikel 119 en erhvervstilknyttet ordning, der forvaltes på grundlag af et fordelingsprincip.

39 Pensionskasserne har endelig anført, at den ordning, der omtvistes i hovedsagen, er en bidragsdefineret og ikke en ydelsesdefineret ordning, hvilket medfører, at en arbejdsgiver ikke er forpligtet til at garantere sine tidligere lønmodtagere ydelser

af en bestemt størrelse eller ydelser, som nærmere kan fastlægges, og som er beregnet på grundlag af ansættelsesforholdets varighed og den senest oppebårne løn.

40 Hertil bemærkes blot, at som generaladvokaten har anført i punkt 57 og 58 i forslaget til afgørelse, fremgår det af pensionskassernes egne forklaringer og af deres brochurer, der var vedlagt som bilag til Jean-Marie Podesta's indlæg, at der er sammenhæng mellem de udbetalte ydelser og den senest oppebårne løn.

41 Sammenfattende følger det heraf, at traktatens artikel 119 omfatter en tillægspensionsordning som den, der omtvistes i hovedsagen.

Det præjudicielle spørgsmåls andet led

42 Med spørgsmålets andet led ønsker den nationale ret oplyst, om traktatens artikel 119 er til hinder for forskelsbehandling af mandlige og kvindelige arbejdstagere med hensyn til, fra hvilken alder en ægtefælle kan oppebære en efterladtepension, efter at en sådan arbejdstager er afgået ved døden.

43 Det er ubestridt, at i den foreliggende sag har sagsøgeren i hovedsagen, der endnu ikke er fyldt 65 år, ikke ret til at få udbetalt efterladtepension som følge af, at hans ægtefælle er afgået ved døden, mens aldersgrænsen for enker er 60 år.

44 Hertil bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at ligebehandling med hensyn til erhvervstilknyttede pensioner, således som det kræves i henhold til traktatens artikel 119, kan påberåbes for så vidt angår ydelser, der vedrører beskæftigelsesperioder efter den 17. maj 1990, hvor Barber-dommen blev afsagt (jf. i denne retning dom af 28.9.1994, sag C-28/93, Van den Akker m.fl., Sml. I, s. 4527, præmis 12).

45 Heraf følger, at erhvervstilknyttede pensionsordninger skulle tilvejebringe ligebehandling fra den 17. maj 1990 (jf. dommen i sagen Van den Akker m.fl., præmis 14).

46 Spørgsmålets andet led skal herefter besvares med, at traktatens artikel 119 finder anvendelse på en erhvervstilknyttet pensionsordning som den, der omtvistes i hovedsagen, og er til hinder for, at en sådan ordning efter den 17. maj 1990 indebærer forskelsbehandling af mandlige og kvindelige arbejdstagere med hensyn til, fra hvilken alder en ægtefælle kan oppebære en efterladtepension, efter at en sådan arbejdstager er afgået ved døden.

Sagens omkostninger

47 De udgifter, der er afholdt af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Tribunal de grande instance de Paris ved dom af 12. januar 1999, for ret:

EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF — 143 EF) finder anvendelse på en erhvervstilknyttet pensionsordning som den, der omtvistes i hovedsagen, og er til hinder for, at en sådan ordning efter den 17. maj 1990 indebærer forskelsbehandling af mandlige og kvindelige arbejdstagere med hensyn til, fra hvilken alder en ægtefælle kan oppebære en efterladtepension, efter at en sådan arbejdstager er afgået ved døden.

Edward Sevón Kapteyn

Jann Wathelet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 25. maj 2000.

R. Grass

Justitssekretær

D.A.O. Edward

Formand for Femte Afdeling